

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

İLAHİYAT FAKÜLTESİ ÖĞRENCİLERİ VE MEZUNLARININ FELSEFE GRUBU DERSLERİNE YÖNELİK ALGISI ÜZERİNE NİCEL BİR ARAŞTIRMA*

A QUANTITATIVE RESEARCH ON THE PERCEPTION OF THE FACULTY OF
THEOLOGY STUDENTS AND GRADUATES TOWARDS PHILOSOPHY COURSES

Süleyman GÜMRÜKÇÜOĞLU

Doç. Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din
Eğitimi Anabilim Dalı
sgumrukcuoglu@hotmail.com, 0000-0001-5875-767X

Abdulkaki AKSU

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmeni, İzmit Muallim Naci Anadolu Lisesi
abakiaksu@gmail.com, orcid.org/ 0000-0002-6975-3348

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 17 Şubat 2022 / 17 February 2022

Kabul Tarihi / Accepted: 26 Nisan 2022 / 26 April 2022

Yayın Tarihi / Published: 14 Temmuz 2022 / 14 July 2022

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Temmuz-Güz/ July – Autumn 2022

Cilt / Volume: 8, Sayı / Issue: 2, Sayfa / Pages: 751-782.

Cite as / Atıf: Gümrükçüoğlu, Süleyman- Aksu, Abdulkaki. "İlahiyat Fakültesi Öğrencileri ve Mezunlarının Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Algısı Üzerine Nicel Bir Araştırma [A Quantitative Research On The Perception Of The Faculty Of Theology Students And Graduates Towards Philosophy Courses]". İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International Journal of Islamic Studies, 8/1 (Temmuz/ 2022), 751-782

Plagiarism / İntihal: This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. / Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihya>

* Bu çalışma, 2021 Yılı Kocaeli üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında yapılan "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Algı" adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Yazar(lar) / Author(s): Süleyman GÜMRÜKÇÜOĞLU - Abdülbaki AKSU

Yazar Katkıları / Author Contributions:

Çalışmanın Tasarlanması / Conceiving the Study: SG (%70), AK (%30)

Veri Toplanması / Data Collection: SG (%60), AK (%40)

Veri Analizi / Data Analysis: SG (%50), AK (%50)

Makalenin Yazımı / Writing up: SG (%60), AK (%40)

Makale Gönderimi ve Revizyonu / Submission and Revision: SG (%70), AK (%30)

Çıkar Çatışması / Competing Interests: Yazarlar, çıkar çatışması olmadığını beyan ederler /
The authors declare that they have no competing interests.

Finansman / Funding: Yazarlar, bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul ederler / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Bu araştırma için **Kocaeli Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu** tarafından, 22/10/2020 tarihinde, etik uygunluk belgesi verilmiştir. Belge, çalışmanın sonunda mevcuttur.

For this research, a certificate of ethical compliance was issued by the **Kocaeli University Social and Humanities Ethics Committee** on 22/10/2020. The document is available at the end of the study.

Öz

İnsan varlık alanına çıktığı andan itibaren, din ve eğitim onun için vazgeçilmez olgulardır. Her ikisi de insanı geliştirme ve olgunlaştırma yetisine sahiptir. Bu noktada din eğitimi sadece insanın inanma ihtiyacını karşılamakla yetinmez; dini değerlerini özümsemiş, farklı değer sahibi insanlarla bir arada yaşama kültürüne sahip, karşılaştığı yeni problemlere çözüm üretebilen, düşünce dünyası zengin bireylerin yetiştirilmesini de hedeflemektedir. Bu hedeflere ulaşabilmek için; merak etme, araştırma, soru sorma, sorgulama, doğrunun peşinden gitme ve derinlikli düşünme olarak da ifade edilen felsefeye ve felsefi bakışa sahip olmak önemlidir. Bunun kazandırılmasında ilahiyat fakülteleri önmeli bir işlevi yerine getirmektedir.

Ülkemizde yüksek din öğretiminin yapıldığı ilahiyat fakülteleri; hem örgün hemde yaygın din eğitim-öğretimi için alanında uzman bireylerin yetiştirildiği en önemli kurumlardır. Toplumun ihtiyaç duyduğu, "yüksek diniyyât mütehasısları" yetiştirmek gayesi ile açılan bu kurumların müfredat programlarında, felsefe dersleri varlığını daima sürdürmüştür.

Bu makalede; ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslere yönelik tutumları ve bakış açıları, uygulanan anket yardımı ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada, öncelikle araştırmanın konusu, önemi, amacı, araştırmanın yöntemi, hipotezleri ile evren ve örneklem grubu hakkında bilgi verilmiş, daha önce yapılmış benzer çalışmalara temas edilmiştir. Araştırmaya katılanların demografik özellikleri ile anketten elde edilen bulgular tablo şeklinde gösterilmiştir. Son olarak, araştırmanın başında kurulan hipotezler değerlendirilmiş, elde edilen sonuçlar doğrultusunda önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, İlahiyat, Akıl, Din, Algı

Abstract

From the moment man enters the field of being, religion and education are indispensable phenomena for him. Both have the ability to develop and mature people. At this point, religious education is not only meeting the need to believe; it is also aimed to educate individuals who have assimilated religious values, have a culture of coexistence with people of different faiths and opinions, can produce solutions to new problems they face, and rich in the world of thought. In order to achieve these goals; It is important to have a philosophical and philosophical view, which is also expressed as curiosity, research, questioning, going after the truth and thinking in depth. In order to gain this, the faculties of theology perform a preconditioned function.

Theological faculties where higher religious education is carried out in our country; They are the most important institutions in which specialist individuals are trained for both formal and widespread religious education. These institutions, which were opened with the aim of raising "high religious followers" that society needs, have always maintained philosophy courses in curriculum programs.

In this article; The attitudes and perspectives of the students and graduates of the faculty of theology towards the philosophy group courses were tried to be determined with the help of the applied questionnaire. In the research, first of all, information was given about the subject, importance, purpose, method, hypotheses, universe and the sample group of the research and similar studies that had been done before were touched upon. The demographic characteristics of the participants and the findings obtained from the questionnaire are shown in the form of a table. Finally, the hypotheses set up at the beginning of the research were evaluated, and suggestions were made in line with the results obtained.

Keywords: Philosophy, Theology, Mind, Religion, Perception.

Extended Abstract

In the 21st century, the world is witnessing dizzying developments in many fields such as science, technology, art, economy and so on. In this fiercely competitive environment, states can survive, follow the change, and not lag behind scientific and technological developments, only with the qualified education of the individuals who make up the society. Quality education will also contribute greatly to the dominance of peace and tranquility in the world.

The only living thing that has a mind and mentality open to education, from the moment of its birth, even before birth, is human. The most basic feature that distinguishes humans from other living things is; it is the ability to think about himself, his environment and the universe he lives in, to produce ideas, to take a questioning and critical attitude in the face of new situations, in other words, to be able to philosophize. Because philosophy; in essence, it is a faculty related to the mind and the mind, and it means deep thinking and questioning about a subject. From this point of view, it can be said that this philosophical view and thought of man is in the background of every scientific development produced throughout history. Therefore, philosophy is the basis of all disciplines in the world of science, because every discipline starts with thought.

Religion, on the other hand, is one of the most rooted institutions that emerged at the same time as human history and will live with it as long as human beings continue their existence in this universe. Because, by nature, human beings are born with the feeling of believing in a Supreme Creator. Meeting the feeling of belief, which is one of the most basic needs of people, effectively and correctly necessitates a healthy religious education. While the need for belief is met through religious education, it is also aimed to raise individuals with a rich world of thought who have internalized the religious values they believe in, have the mental maturity to live together with people of different beliefs and ideas who do not think like themselves, and can produce solutions for new problems they encounter. At this point, it is possible to say that the expectations of education and religion are common. Both religion and education aim to enable people to use their will correctly, to have a world of mind that researches, questions, and integrates their mind and belief. Therefore, religion and education are like two parts of a whole, one of which is incomplete without the other.

In the historical process, many different disciplines have emerged in relation to religion. These disciplines are generally called Theology. When theology is mentioned today; it is the common name of the sciences that reveal the source of religion, its place in history, its effects on individual and social life, and try to understand and explain every aspect of religion. It can be said that the most general purpose of theology is to support individual and social development by contributing to a better understanding of religion by people. In order to achieve this aim, trying to explain the processes that religion has gone through from past to present; it is among the main activities of theology education to ensure that the information produced with scientific knowledge, methods and methods is critically filtered and to produce solutions to new problems that arise in daily life.

Theology faculties, which have a history of nearly 100 years since its establishment, are one of the most important institutions that train religious officials (Imam, Preacher, Muezzin, Quran course teacher) needed by the Presidency of Religious Affairs, where higher religious education is carried out in our country, as well as experts in their fields who will teach religion lessons in primary and secondary schools. In order for theology education to achieve these goals, it is of great importance that it has a philosophy and philosophical perspective, which are also expressed as curiosity, research, asking questions, questioning, following the truth, and deep thinking. In this context, while preparing theology education programs, this issue has always been taken into consideration, and philosophy courses have always existed to a certain extent in the curriculum of the Theology faculties, which were opened with the aim of raising "higher religious specialists".

In this article; The attitudes and perspectives of the students and graduates of the faculty of theology towards the philosophy group courses were tried to be determined with the help of the applied questionnaire. Throughout the research, the main problem is “What are the perceptions and views of theology faculty students and graduates towards philosophy group lessons?” and the answer to the question has been sought. In the research, first of all, information was given about the subject, importance, purpose, method, hypotheses, universe and the sample group of the research and similar studies that had been done before were touched upon. The demographic characteristics of the participants and the findings obtained from the questionnaire are shown in the form of a table. Finally, the hypotheses set up at the beginning of the research were evaluated, and suggestions were made in line with the results obtained.

Giriş

İnsanoğlunun sahip olduğu akıl, irade ve düşünme yetileri onun gelişime açık zihin potansiyelini meydana getirmiştir. Yaratılışın gereği olan üstün bir yaratıcıya sığınma, bağlanma ve inanma gibi manevi istekler, insanın kendisi ve evrenin yaratılışı, yaşamın gayesi, metafizik âlem gibi konular üzerinde sorular sormaya ve düşünmeye yöneltmiştir. İnsanoğlu bu anlam arayışına cevap bulduğu oranda maddi ve manevi gelişimini sağlamıştır.

Bu süreçte bireyin tüm yönleri ile kaliteli ve nitelikli gelişimi, eğitim sayesinde mümkün olmuştur.¹ Bu açıdan eğitime; Alois Fischer'in deyiimiyle "geçici arzular dünyasından ebedi değerler dünyasına taşıma" etkinliği olarak da bakılabilir.²

Bu noktada, eğitim ve dinin beklentilerinin ortak olduğunu söylemek mümkündür. Hem din hem de eğitim; insanın iradesini doğru kullanmasını, araştıran, sorgulayan, akli ile inancını bütünleştirebilen bir zihin dünyasına sahip olmasını hedeflemektedir. Dolayısıyla din ve eğitim, biri olmadan diğeri eksik kalan, bir bütünün iki parçası gibidir.³

Tarihi süreçte, din ile ilgili olarak çok farklı disiplinler ortaya çıkmıştır. Bu disiplinlere genel olarak ilahiyat ismi verilmektedir. Bugün ilahiyat denildiğinde; dinin kaynağını, tarih içindeki yerini, birey ve toplum hayatına olan etkilerini ortaya koyan, dinin her yönünü anlamaya ve açıklamaya çalışan bilimlerin ortak ismi anlaşılmaktadır. İlahiyatın en genel amacının, dinin insanlar tarafından daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayarak bireysel ve toplumsal gelişmeye destek vermek olduğu söylenebilir. Bu amaca ulaşmak için, dinin geçmişten günümüze geçirmiş olduğu süreçleri açıklamaya çalışmak; bilimsel bilgi, yöntem ve metotlar ile üretilen bilgilerin eleştiri süzgecinden geçirilmesini sağlamak ve güncel hayatta ortaya çıkan yeni sorunlara çözümler üretmek, İlahiyat eğitiminin asli faaliyetleri arasında yer almaktadır.⁴

Cumhuriyet Dönemi'nden itibaren, yukarıda ifade edilen amaçlara ulaşabilmek için kurulmuş olan İlahiyat fakültelerinin, temel dini bilimler ile beraber; doğru, tutarlı ve sistemli düşünmek, çözüm odaklı akıl yürütmek ve bir konu hakkında derin anlayış sahibi olmak anlamlarına gelen felsefi bakış açısına da ihtiyacı vardır. Bu bağlamda İlahiyat eğitim programları hazırlanırken, bu husus her zaman göz önünde bulundurulmuş ve felsefe grubu dersleri müfredattaki yerini dönem dönem değişen ders saatlerine rağmen daima korumuştur.

Felsefe, zihin dünyasına yeni pencereler açarak bireyin felsefi bir bakış ve tutum geliştirmesini sağlamaktadır. Felsefi bakış açısına sahip olan insan, olaylara çok daha geniş bir perspektiften bakabilmektedir. Olaylara felsefi bir tutum ile yaklaşabilen birey, aynı konudaki pek çok farklı görüş ve fikre hoşgörü ile yaklaşabilme tavrına da sahip olur. İşte felsefenin telkin ettiği, ortaya koyduğu bir anlamda çoğulcu hareket, farklı görüş ve fikirlere sahip olabilme, bireyin hiçbir konuda taassup sahibi olmaması gerekliliğini ortaya koyar. Bu noktada felsefi düşünce, bireyin tüm tavır, davranış ve hareketlerinde, hoşgörülü bir yaklaşım sergilemesini telkin ederek, toplumsal birlik ve beraberliğe katkı sağlar.⁵

Bu çalışmada, ülkemizdeki ilahiyat fakültelerinde eğitim gören ve mezun durumdaki bireylerin, felsefe grubu derslere karşı takındıkları tutum, bu derslerin gerekliliği ve verimliliği hakkındaki görüşleri, uygulanan anket yardımı ile belirlenmeye çalışılmıştır.

¹Bkz: Süleyman Gümrükçüoğlu, *Din Eğitiminin Sosyal Medya Kullanımına Etkisi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020), 5-25.

² Mehmet Şişman, *Eğitime Giriş* (Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020), 3.; Hüsameddin Erdem, *Din-Felsefe Münasebeti* (Konya: Hü-er Yayınları, 2004), 21.

³ Yıldız Kızılabdullah, "Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din", *Din Eğitimi El Kitabı*, haz. Recai Doğan-Remziye Ege (Ankara: Grafiker Yayınları, 2017), 52.

⁴ Kızılabdullah, "Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din", 51.

⁵ Necati Öner, *Felsefe Yolunda Düşünceler* (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1995), 17-18-19.

Araştırma sonucunda elde edilen anket bulguları titizlikle incelenerek, oluşturulan hipotezler için ayrı ayrı değerlendirme yapılmış, öneri ve tavsiyelerde bulunulmuştur.

1. Cumhuriyetten Günümüze Yüksek Din Eğitimi'nde Felsefe Dersleri

Cumhuriyetin ilanından sonra, ilahiyat fakültesi adı ile Darülfünun'a bağlı olarak kurulan ilk yüksek öğretim kurumu, 3 Mart 1924 tarih ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 4. maddesi olan "*Maarif Vekaleti yüksek diniyat mütehasısları yetiştirmek üzere Darülfünun'da bir İlahiyat Fakültesi tesis... edecektir*" hükmünün uygulanması ile Mayıs 1924 tarihinde kurulmuş ve eğitim tarihimizdeki yerini almıştır. Kurulacak olan bu ilk ilahiyat fakültesi'nin öğretim süresi, üç yıl olacak şekilde planlanmıştır.⁶ İlahiyat fakültesi'nin 1924 yılındaki ilk ders programında, Maba'de't-Tabia (metafizik, beş duyu ile bilinmeyen varlıklar hakkında fikri araştırma yapan felsefe kolu), İçtimaiyyat (Sosyoloji), Ruhhiyyat (Psikoloji), İslam Felsefesi Tarihi, Tarihi Felsefe ve Felsefe-i Din gibi derslerin yer alması ve okutulması dikkati çeken bir husus olmuştur.⁷ Bu durum bize, Darülfünun İlahiyat Fakültesi'nin, sadece İslam ile ilgili geleneksel dini birikimin öğrencilere aktarılması ile yetinilmeyeceğini; aynı zamanda dünya ilim mirası ile yeni oluşan koşullar arasında bağ kurabilen, günümüz dünyasında ortaya çıkan bireysel ve toplumsal problemlere çözüm üretebilen, bilimsel düşünme yeteneğine sahip, olaylara farklı pencerelerden bakabilen, ufku geniş bireyler yetiştirilmek istendiğini göstermektedir.

İlerleyen yıllarda İmam Hatip mekteplerinin kapanması ve okullardan din derslerinin kaldırılması neticesinde, 1933 yılına kadar eğitim faaliyetlerini sürdürebilen ilahiyat fakültesi; yöneltilen eleştiriler, ilgisizlik, mezunlarına vadedilen imkanların sunulmaması gibi çeşitli nedenlerle, beklentileri tam olarak gerçekleştirilmeden, çıkartılan "Üniversite Reformu (1933)" ile kapatılmış ve Edebiyat Fakültesi'ne bağlı "İslam Tetkikleri Enstitüsü"ne dönüştürülmüştür. Dolayısı ile bu tarihten sonra, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin (1949) açılacağı zamana kadar ülkede, yüksek din eğitimi yapan bir kurum kalmamıştır. Bu durumda, 1933 ile 1949 yılları arasında, yüksek din eğitimi almış öğretmen ve toplumun ihtiyaç duyduğu din görevlisi de yetiştirilememiştir.⁸

Din eğitiminin yapılamadığı bu yıllarda, din eğitimi-öğretimi hususundaki toplumsal talepler ve rahatsızlıklar giderek artmaya başlamıştır. Bu olumsuz tabloyu gören ve bunun için çareler üretmek isteyen milletvekilleri, mecliste zaman zaman konu hakkında konuşmalar yapmışlar, çözüm bulmak için gayret göstermişlerdir. Mecliste yaşanan bu uzun tartışma ve görüşmeler neticesinde, halkın istekleri de dikkate alınarak, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ilgili maddesinin (4. madde) uygulamaya konulması kararlaştırılmıştır.⁹ Mecliste görüşülen 5424 sayılı kanun, 4 Haziran 1949 tarihinde yapılan oturumda kabul edilerek¹⁰, Ankara Üniversitesi'ne bağlı ilahiyat fakültesi kurulmuş ve 1949-1950 eğitim öğretim yılında açılmıştır.

1949-1950 öğretim yılında açılan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ders programında, birinci yıl 4 saat Mantık ve İlimler Felsefesi, 2 saat Sosyoloji yer alırken, ikinci yıl 2 saat Mantık ve İlimler Felsefesi ve 2 saat Psikoloji ve Din Felsefesi dersleri okutulmuştur.¹¹ Bu durum bize, ilahiyat fakültesi'nin kuruluş amaçlarından olan "din meselelerinin sağlam ve ilmi esaslara göre incelenmesini mümkün kılmak, mesleki bilgisi

⁶ Halis Ayhan, *Türkiye'de Din Eğitimi* (İstanbul: Dem Yayınları, 2004), 66.

⁷ *İstanbul Darülfünun Talimatnamesi* (21 Nisan 1924) için bkz, Düstur, III. Tertip, C. V, md.8, 1098-1107.

⁸ Halit Ev, "Yüksek Öğretimde Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, haz..Mustafa Köylü-Nurullah Altaş (İstanbul: Ensar Yayınları, 2017), 273.

⁹ Muhammet Şevki Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı* (İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2016), 129.

¹⁰ Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun, *Resmi Gazete* 7229, (10 Haziran 1949), Kanun No. 5424, md.1/9.

¹¹ Halit Ev, *Türkiye'de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme* (İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2003), 252.

kuvvetli ve düşüncesinde ihatalı din adamlarının yetişebilmesi için lüzumlu şartları sağlamak”¹² maksadına binaen memleketimizde ‘din adamı’ yetiştirmek ve dini konuların ilmi esaslar çerçevesinde anlaşılmasına katkı sağlayacak bir düşünce dünyasının oluşturulmak istendiğini göstermektedir.

İlahiyat fakültesi’nde uygulanan 1953-1954 öğretim yılı programı ile 1955-1956 öğretim yılı programlarını karşılaştırdığımızda; ilk programda olmayan bazı derslerin okutulmaya başladığını görmekteyiz. Örneğin, programa “Kur’an ve İslam Dini Esasları” dersi eklenmiş, 1. ve 2. sınıfta iki saat olarak okutulması öngörülmüştür. Felsefe grubu dersleri (Psikoloji, Sosyoloji, Mantık) açısından bu iki programın, ders saatlerindeki küçük birkaç değişikliğin dışında birbirine benzediği söylenebilir. Bu iki programda da; Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Felsefe ve Mantık, İslam Felsefesi dersleri okutulmuştur. Farklı olarak 1953-1954 öğretim yılı programında 4’er saat okutulan Felsefe ve Mantık ve İslam Felsefesi dersleri, 1955-1956 öğretim yılı programlarında Felsefe ve Mantık dersi için 3 saat, İslam Felsefesi dersi içinde 2 saat olacak şekilde planlanmıştır. Ayrıca İslam Felsefesi dersi , İslam Felsefesi ve Filozofları olarak değiştirilmiştir.¹³

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin kurulduğu 1949 yılından bu yana, ders programlarında birçok değişiklik yapılmıştır. Ancak 1972 yılında, geçmişte yapılan değişikliklere kıyasla köklü sayılabilecek bazı düzenlemelere gidilmiştir. Bu tarihe kadar, ilahiyat fakültesinin 4 yıl olan öğrenim süresi, 1972-1973 öğretim yılı itibari ile 5 yıla çıkarılmıştır. Programdaki felsefe grubu derslerini incelediğimizde; birinci sınıfta 2 saat Felsefeye Giriş, ikinci sınıfta 2 saat ve dördüncü sınıfın Kelam-İslam Felsefesi bölümünde 2 saat Felsefe Tarihi, ikinci sınıfta 2 saat Mantık, 2 saat Din Sosyolojisi ve 1 saat Din Psikolojisi, üçüncü sınıfta yine 1 saat Din Psikolojisi ve 2 saat Sistemantik Felsefe dersinin okutulduğunu görmekteyiz. İslam Felsefesi ve Filozofları dersi dördüncü ve beşinci sınıfların Kelam-İslam Felsefesi bölümlerinde 3’er saat okutulurken, aynı ders Tefsir ve Hadis bölümünde sadece dördüncü sınıfta 2 saat olarak yer almıştır. Din Felsefesi dersi, sadece beşinci sınıfta Kelam-İslam Felsefesi bölümünde okutulurken aynı şekilde Felsefe Tarihi dersi de dördüncü sınıfta sadece Kelam-İslam Felsefesi bölümünde yer almıştır.¹⁴

1972 ile 1982 yılları arasında ilahiyat fakültesi programında okutulan Felsefe grubu derslerinde, çok büyük bir değişiklik yapılmamış, okutulan dersler (Felsefeye Giriş, Felsefe Tarihi, Mantık, Din Psikolojisi, Din Sosyolojisi, Sistemantik Felsefe, İslam Felsefesi ve Filozofları ve Din Felsefesi) bu süreçte ders saatlerinde yapılan birkaç küçük düzenlemenin dışında genel olarak programdaki yerini korumuştur.¹⁵

1983-1984 öğretim yılından itibaren ilahiyat fakültelerinde uygulanan ders programında felsefe grubu derslere baktığımızda; son sınıfta 5 saat İslam Felsefesi Tarihi dersi, 4 saat Din Felsefesi, 3 saat Yeniçağ Felsefe Tarihi ile İlkçağ Felsefesi Tarihi derslerinin yer aldığını görmekteyiz. Üçüncü sınıfta 4’er saat okutulan Din Psikolojisi ve Din Sosyolojisi derslerine ilave olarak, ikinci sınıfta 3 saat Mantık dersi okutulmuştur. Ayrıca öğrencilerin; pedagojik formasyon dersleri altında birinci sınıfta 3 saat Eğitim Sosyolojisi ve ikinci sınıfta 3 saat Eğitim Psikolojisi derslerini de almaları planlanmıştır. 1980-1981 öğretim yılı programında toplam 20 saat olan felsefe grubu ders sayısının, 1983-1984 öğretim yılında hazırlanan ilahiyat ders programında, pedagojik formasyon içinde yer alan Eğitim Psikolojisi ve Eğitim Sosyolojisi derslerinin de eklenmesi ile 32 saate kadar yükseldiği görülmektedir.

¹² İsmet Parmaksızoğlu, *Türkiye’de Din Eğitimi* (Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966), 29.

¹³ *İlahiyat Fakültesi Albümü* “Bugünkü İlahiyat Fakültesi” (Ankara: T.T.K. Basımevi,1961), 15.

¹⁴ Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, *Resmî Gazete* 14203 (02 Haziran 1972), md.1/7.

¹⁵ Musa Çadircı - Azmi Süslü, *Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Yayın No. 82, 1982), 344-63.

Bu durum, ilahiyat fakültelerinde yapılmakta olan felsefe eğitiminin niteliği açısından, olumlu bir kazanım olarak değerlendirilebilir.¹⁶

1991-1992 öğretim yılına gelindiğinde ilahiyat fakültelerinin bölümlerinde değişiklik yapılmış; Temel İslam Bilimleri, Felsefe ve Din Bilimleri, İslam Tarihi ve Sanatları olarak üç bölüm açılmıştır.

Programda yer alan felsefe grubu derslerin toplamı 31 saattir. Bu dersler; birinci sınıfta 3 saat Mantık, ikinci sınıfta 3 saat Eğitim Psikolojisi ve 2 saat Eğitim Sosyolojisi, üçüncü sınıfta 4 saat Din Psikolojisi ve Din Sosyolojisi, son sınıfta ise 5 saat İslam Felsefesi Tarihi, 4 saat Din Felsefesi, 3 saat İlkçağ Felsefesi Tarihi ve Yeniçağ Felsefesi Tarihi'dir.¹⁷ Daha önceki programla birlikte değerlendirildiğinde, 1991-1992 öğretim programındaki felsefe derslerinin ağırlığı genel olarak aynı seviyede kalmış, önemli bir değişiklik olmamıştır.

1998-1999 öğretim yılında ilahiyat fakültelerinden hazırlık sınıfı kaldırılmış, öğrenim süresi 4 yıl olarak yeniden düzenlenmiştir. Aynı zamanda "İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı" ile "İlahiyat Lisans Programı" olmak üzere iki farklı alan oluşturulmuştur. İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı'nda yer alan felsefe grubu dersleri olarak; birinci sınıfta 2 saat Din Psikolojisi ve Din Sosyolojisi, ikinci sınıfta 2 saat Felsefe Tarihi, üçüncü sınıfta 2 saat İslam Felsefesi, Sosyal Psikoloji (seçmeli) ve Mantık (seçmeli), son sınıfta 2 saat Din Felsefesi, Ahlak Felsefesi ve Çocuk-Ergen Psikolojisi dersleri yer almaktaydı. İlahiyat Lisans Programı'nda ise; ilk sınıfta 2 saat Psikolojiye Giriş ve Sosyolojiye Giriş, ikinci sınıfta 2 saat İlkçağ Felsefesi Tarihi, Din Psikolojisi, Mantık, İslam Felsefesi Tarihi, Din Psikolojisi, üçüncü sınıfta 2 saat Tasavvuf Tarihi ve Felsefesi, Yeniçağ Felsefesi, Tarih Felsefesi (seçmeli), dördüncü sınıfta 2 saat Din Felsefesi I, Din Felsefesi II, İslam Ahlak Felsefesi, Günümüz Felsefi Akımları (seçmeli), Din Felsefesinin Problemleri (seçmeli), Ahlak Felsefesi (seçmeli) dersleri okutulmuştur.¹⁸ 1998-1999 öğretim yılında uygulanmaya başlayan bu iki program, okutulan felsefe dersleri açısından karşılaştırıldığında seçmeli dersler hariç İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı'nda toplam 14 saat felsefe grubu ders yer alırken, İlahiyat Lisans Programı'nda ise seçmeli dersler hariç 24 saat felsefe grubu ders okutulmuştur. Bu durum bize, İlahiyat Lisans Programı'nda okutulan felsefe grubu derslerin oranının, İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı'nda yer alan felsefe derslerinden yaklaşık iki kat daha fazla olduğunu göstermektedir.

İlahiyat Lisans Programı ile İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Programı'nın, 2014-2015 öğretim yılı ders programları incelendiğinde, felsefe dersleri açısından pek fazla bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Lisans programında yine, seçmeli dersler hariç 24 saat felsefe dersi yer alırken, İlköğretim DKAB Öğretmenliği programında yaklaşık 17 saat felsefe grubu dersi okutulmuştur.¹⁹

Son olarak 2015-2016 öğretim yılında İlahiyat fakültelerinde uygulanan ders programına baktığımızda felsefe grubu dersleri olarak; ikinci sınıfta 3 saat İslam Ahlak Esasları ve Felsefesi, Din Sosyolojisi, Din Psikolojisi, 2 saat Mantık, üçüncü sınıfta 3 saat Felsefe Tarihi I ve II, dördüncü sınıfta 3 saat İslam Felsefesi Tarihi I-II, Din Felsefesi I-II dersleri yer almaktadır.²⁰

Bununla birlikte; TBMM'nin çıkardığı 7344 sayılı ve 12.06.1959 tarihli kanunla, "İslam dininin esaslarına sadık kalarak müspet ilmin ışığında İslami ilimleri ve bunlara yardımcı bilgileri öğretmek, İmam Hatip okulları ile diğer ilk ve ortaöğretim kurumlarına öğretmen

¹⁶ Ev, *Türkiye'de Yüksek Din Eğitimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, 261.

¹⁷ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 213.

¹⁸ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 254-258.

¹⁹ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 395-400.

²⁰ Aydın, *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*, 552-555.

yetiştirmek ve din dersi öğretmenlerinin gelişmelerine yardım etmek” hedefi ile, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı bir yüksek din öğretimi kurumu olarak İstanbul Yüksek İslam Enstitüsü (1959) kurulmuştur.²¹

Yüksek İslam Enstitüsü (YİE) için hazırlanmış olan ilk programı, felsefe grubu dersleri açısından dikkatli bir şekilde incelediğimizde; dört yıl süren eğitim sürecinde sadece İslam Felsefesi, Din Psikolojisi ve Mantık derslerinin yer aldığını görmekteyiz. Bu dersler de; İslam Felsefesi 1 saat olarak üçüncü sınıfta, Din Psikolojisi 1’er saat olarak üçüncü ve dördüncü sınıfta, son olarak Mantık dersi yine 1’er saat olarak üçüncü ve dördüncü sınıflarda okutulmuştur. Bu durum göz önüne alındığında, YİE’nin bu ilk ders programında çok çeşitli dersler bulunmasına rağmen, felsefe grubu derslerine yeteri kadar yer verilmediğini rahatlıkla söyleyebiliriz.²²

1972 yılında, YİE’nin ders programında bazı değişiklikler yapılmış, alan bilgisi ile felsefe grubu derslerinin saatleri arttırılmıştır. Programda yapılan değişiklikler ile, felsefe grubu dersleri bağlamında; Din Sosyolojisi (son sınıfta 2 saat) dersi eklenmiş, aynı zamanda Mantık dersinin adı “Sistematik Felsefe ve Mantık” olarak değiştirilmiş, ders saati de 4’e çıkarılmıştır. Bununla beraber, pedagojik formasyon dersleri altında, 2 saat Eğitim Psikolojisi ve 2 saat de Eğitim Sosyolojisi dersi eklenmiştir.²³

YİE’lerin programı üzerinde son bir düzenleme de 1979 yılında gerçekleştirilmiştir. Yapılan bu son değişiklikler ile, YİE’lerde ikinci sınıftan sonra üç bölüm oluşturulmuş, fakat felsefe grubu dersleri açısından kayda değer bir gelişim yaşanmamıştır. Mantık-Felsefe dersi, birinci sınıfta 1 saat, ikinci sınıfta 2 saat, Fıkıh-Kelam bölümünün son sınıfı ve İslam Dini ve Esasları bölümünün üçüncü sınıfında 2 saat olarak okutulmuştur. Din Psikolojisi ve Din Sosyolojisi dersleri İslam Dini ve Esasları bölümünün üç ve dördüncü sınıflarında 2 saat olarak yer almıştır. Ayrıca programa, ikinci sınıfta 2 saat olarak Eğitim Psikolojisi ve 1 saat de Eğitim Sosyolojisi dersleri konulmuştur.²⁴

Aynı zamanda Erzurum Atatürk Üniversitesi bünyesinde, 12 Mart 1971 tarihinde, beş yıl eğitim süresi olan, “İslami İlimler Fakültesi” kurulmuştur. Fakültenin açıldığı yıl hazırlanan ilk programında (1971-1972) genel kültür ağırlıklı bir ders dağılımı yapılmakla birlikte, üçüncü sınıftan itibaren oluşturulan bölümlere uygun derslerin yerleştirildiği görülmektedir. Ancak ilerleyen yıllarda fakülte bünyesinde oluşturulan bölümlerin gereksiz olduğu fikri ağır basmış ve neticede 1975-1976 öğretim yılında değişiklik yapılarak bölümler önce ikiye düşürülmüş, 1977-1978 öğretim yılı ile birlikte programdan kaldırılmıştır.²⁵ 1971-1972 öğretim yılında hazırlanan ilk programda, felsefe grubu derslerinden; İslam Felsefesi ve Kelam, İslam Felsefesi ve Tasavvuf, Mantık ve Cedel, Felsefe Tarihi ve Sistematik Felsefe okutulmuştur. Bu derslere, ağırlıklı olarak Kelam-İslam Felsefesi Bölümünde yer verildiği görülmektedir.²⁶ 1977’deki son ders programında ise yapılan değişiklik ile felsefe grubu derslerin kredilerinin iyice azaltıldığı dikkati çekmektedir.²⁷

2. Konu İle İlgili Araştırmalar

Konu ile ilgili yapılan literatür araştırması ile, daha önce hem özel olarak üniversite bazında hem de Türkiye geneli ilahiyat öğrencilerini kapsayan benzer çalışmaların yürütüldüğü anlaşılmıştır. İlk olarak temas edilecek çalışma; 2002-2003 eğitim-öğretim

²¹ Ev, “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi”, 276.

²² Ev, *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, 255.

²³ Yüksek İslam Enstitüsü Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 14077 (19 Ocak 1972), 12.

²⁴ Yüksek İslam Enstitüleri Müfredat Programları, *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* (19.02.1979), Sayı No. 2021, 159.

²⁵ Ev, “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi”, 279.

²⁶ Ev, *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, 258.

²⁷ Atatürk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 16102 (3 Kasım 1977), md. 14/23.

yılında 19 Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği Bölümü son sınıf öğrencileri üzerinde yapılmıştır.²⁸ Bu çalışmada öğrencilerin felsefe grubu dersler hakkındaki kanaatleri uygulanan anket yardımı ile ölçülmeye çalışılmıştır. Yapılan ankete, son sınıfta okuyan 134 öğrenci katılmış ve 111 anket formu değerlendirmeye alınmıştır. Öğrencilerin ankette yanıtladıkları sorulardan yüzdelik oran olarak öne çıkanlar şu şekildedir: “Felsefenin, dini daha iyi kavramayı sağlayan bir etkinlik olduğunu düşünüyorum” ifadesi ile “Felsefenin kazandırdığı bakış açısı, dini bilimlere yaklaşımımı geliştiriyor, bilgilerimin tutarlı ve sistematik olmasına özen göstermemi sağlıyor” ifadesi için %81, “Felsefenin kazandırdığı bakış açısı, günlük yaşamımda karşılaşılan olayları yorumlamama katkı sağlıyor” ifadesine katılım oranı ise %91’dir. Öğrenciler, felsefe dersinin diğer derslere olan katkısı konusundaki soruya ise, %50 katkı sağladı, %43 oranında ise kısmen katkı sağladı diyerek cevap vermişlerdir.

Bu konuda yapılmış diğer bir çalışma da; Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nden; Fatih Toktaş, Şükrü Keyifli, Fatih Yıldırım ve Bekir Esen tarafından 2015 Mayıs-Haziran aylarında İlahiyat fakültelerindeki öğrencilerin felsefe grubu derslere yönelik algı ve tutumlarını belirlemek amacıyla yaptıkları anket çalışmasıdır.²⁹ Türkiye geneli olarak yapılan bu çalışmaya ilahiyat fakültelerinden 6097 lisans öğrencisi katılmış, elde edilen bulgular neticesinde, araştırmanın başında kurulmuş olan hipotezler test edilmiştir. Bu çalışmanın neticesinde ankete katılan öğrencilerin %55-%70 gibi büyük bir bölümünün, “ilahiyat fakültesi öğrencileri Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü derslerine yönelik olumlu tutum ve tavır takınmaktadır” hipotezini doğrular mahiyette yanıtlar vermişlerdir. Dolayısıyla, 2015 yılında yapılan bu araştırmadan elde edilen veriler, ilahiyat öğrencilerinin felsefeye olumlu yaklaştıkları sonucunu ortaya çıkarmıştır.

İncelenen son araştırma ise; Cengiz Çuhadar tarafından 2016-2017 güz eğitim-öğretim döneminde Kastamonu, Kırgızistan Manas ve Oş Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğrenim gören 276 öğrenci üzerinde yapılmıştır.³⁰ Çalışmada, örnekleme oluşturan ilahiyat fakültesi öğrencilerine, “Felsefe Tutum ve Din Felsefe İlişkisine Yönelik İnançlar” başlıklı anket uygulanmıştır. Elde edilen veriler ile öğrencilerin felsefe dersine yönelik görüşleri ve tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda; katılımcıların anne-baba eğitim durumundan sınıf düzeyine, üniversitede aldıkları felsefe ders sayısından cinsiyete kadar pek çok değişkenin, öğrencilerin felsefe dersine yönelik tutumlarını etkilediği tespit edilmiştir. Ayrıca, öğrencilerin felsefe derslerine karşı olumsuz tutum geliştirmelerinde, konuların geleneksel öğretmen merkezli öğretim yöntemleri ile işlenmesinin neden olduğu ifade edilmiş; bunun yerine öğrencinin merkezde ve aktif olduğu, bilgiyi üretirken aynı zamanda sorgulayan, araştıran ve merak eden bir insan modelinin yetiştirilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

3. Problem Cümlesi

Araştırma boyunca, ana problem konusu olarak belirlenen “İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik algıları, nasıldır?” sorusuna cevap vermeye çalışılmıştır.

4. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmada; İlahiyat eğitimi alan lisans, ön lisans, İLİTAM, DKAB, yüksek lisans, doktora öğrencileri ve mezunlarının felsefeye bakışlarını belirlemek amacıyla hipotezler

²⁸ Fatih Toktaş - H. Yusuf Acuner, "İlahiyat Fakültelerinde Felsefe Dersleri Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/17 (Eylül 2004), 159-176.

²⁹ Toktaş vd., “Felsefe’li İlahiyat vs. Felsefe’siz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi”. *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* / 43 (Haziran 2016), 143-181.

³⁰ Cengiz Çuhadar, “Kastamonu-Manas-Oş İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumları, Din-Felsefe İlişkisine Yönelik Değerlendirilmesi”, *Dini Araştırmalar* 22/55 (15-06-2019), 121-158.

oluşturulmuştur. Hazırlanan anket soruları, internet ortamında öğrenciler ile paylaşılmış ve elde edilen bulgular SPSS istatistik paket programı ile analiz edilerek çalışma boyunca bu hipotezler test edilmiştir. Araştırmanın başında kurulmuş olan hipotezler şunlardır:

•Hipotez-1: İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik algıları, bakış açıları olumludur.

•Hipotez-2: İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik tutumlarının, bakış açılarının oluşmasında; bireyin cinsiyeti, yaşı, anne eğitim durumu ve aylık geliri anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir.

•Hipotez-3: İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunları felsefeye ilgi duymaktadır.

5. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik algıları ve bakış açılarını, ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik tutumlarının oluşmasında; bireyin cinsiyeti, yaşı, ebeveynin eğitim durumu ve aylık gelirin anlamlı bir farklılık meydana getirip getirmediğini, aynı zamanda ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefeye olan ilgilerini, uygulanan anket yardımı ile ortaya koymaya çalışmaktır.

Yapılan araştırma ile, ilahiyat fakültesinin kurulduğu Cumhuriyet Dönemi'nden günümüze müfredat programlarının ayrılmaz bir parçası olan felsefe grubu derslerinin programdaki ağırlıkları ve ders saatleri hakkında genel bilgiler verilmiş, değerlendirmelerde bulunulmuştur. Bu süreçte, dönem dönem felsefenin ilahiyat eğitimi için gerekliliği üzerinde bazı tartışmalar yaşanmıştır. Bir kısım çevreler felsefenin, ilahiyat eğitimi için gereksiz olduğu, öğrencilerin inançlarına zarar verdiği ve onları dinden soğuttuğu yönünde görüşler ileri sürmüşlerdir. Bunun yanında, ilahiyat eğitimi ile felsefenin birbirinden ayrılamayacağını ve ikisinin birbirlerini tamamladığı konusunda hemfikir olan eğitimciler de olmuştur.

Araştırmada, konu hakkında en sağlam ve gerçeğe yakın bilgilere ulaşabileceğimiz, müfredat programlarını yaşayarak tecrübe eden ilahiyat öğrencileri ve mezunlarının görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu sayede, ilahiyat eğitim programlarında yer alan felsefe derslerinin etkinliği, belli oranda bilimsel olarak tespit edilebilecektir. Elde edilen verilerin, daha sonra yapılacak olan müfredat değişikliklerinde eğitimcilere fayda sağlayabilecek olması, bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

6. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Araştırmada, nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırma deseni olarak, nicel araştırma yöntemlerinden olan genel tarama-betimsel (survey) desenin kesitsel tarama metodundan istifade edilmiştir. Bu çerçevede internet üzerinden gönderilen anket soruları ile katılımcılardan veriler elde edilmiştir. Niyazi Karasar, genel tarama modellerini, “çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir.”³¹ diye tarif etmektedir.

6.1. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evreni; Türkiye sınırları içinde örgün, uzaktan ve lisansüstü ilahiyat eğitimi alan veya mezun durumdaki tüm bireyleri kapsamaktadır. Bu evren içinden, tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden biri olan “uygun örnekleme yöntemi” ile, gerekli olan büyüklüğe ulaşılmaya kadar gönüllü olarak araştırmaya katılmayı kabul eden 563 kişiye, hazırlanmış olan anket formu uygulanmış, elde edilen bulgular üzerinde analiz ve çözümlenmeler yapılmıştır.

³¹ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020), 111.

Tablo 1’de, örneklem grubunu oluşturan katılımcıların devam ettikleri veya mezun oldukları üniversitelere göre dağılımları, sayı ve yüzdelik oran olarak verilmiştir.

Tablo 2’de ise, örneklem grubundaki katılımcıların; örgün eğitim (ilahiyat lisans-DKAB), uzaktan eğitim (ilahiyat ön lisans-İLİTAM) ve lisansüstü (ilahiyat yüksek lisans-doktora) alanlarına göre sayısal ve yüzdelik oran olarak dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Üniversitelere Göre Dağılımı

Üniversiteler	N	%
Anadolu Üniversitesi	13	2,3%
Ankara Üniversitesi	33	5,9%
Atatürk Üniversitesi	16	2,8%
Balıkesir Üniversitesi	44	7,8%
Dicle Üniversitesi	21	3,7%
Dokuz Eylül Üniversitesi	39	6,9%
Erciyes Üniversitesi	13	2,3%
Harran Üniversitesi	10	1,8%
İnönü Üniversitesi	8	1,4%
İstanbul Üniversitesi	22	3,9%
Kocaeli Üniversitesi	167	29,7%
Marmara Üniversitesi	37	6,6%
Necmettin Erbakan Üniversitesi	9	1,6%
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	14	2,5%
Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	9	1,6%
Sakarya Üniversitesi	53	9,4%
Selçuk Üniversitesi	17	3,0%
Süleyman Demirel Üniversitesi	11	2,0%
Uludağ Üniversitesi	27	4,8%
Toplam	563	100%

Tablo 2: Katılımcıların Öğrenim Türüne Göre Dağılımı

Öğrenim Türüne Göre	N	%
Örgün Eğitim (lisans-DKAB)	354	63%
Uzaktan Eğitim (ön lisans-İLİTAM)	187	33%
Lisansüstü (yüksek lisans-doktora)	22	4%
Toplam	563	100%

6.2. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmada elde edilen verilere ulaşmak için; daha önce bu alanda yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve bu konuda hazırlanmış olan benzer anket formları³² taranarak, kurulan hipotezleri test etmeye yönelik en uygun maddeleri ihtiva eden bir anket formu oluşturulmuştur. Hazırlanan bu anket formu, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Anket formunun sekiz sorusu katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Bu şekilde katılımcıların; cinsiyeti, yaşı, eğitim gördükleri veya mezun oldukları üniversite, anne eğitim durumu ile aylık gelirleri hakkında bilgi sahibi olunması amaçlanmıştır. Ankette yer alan diğer sorular; ilahiyat eğitimi alan katılımcıların, felsefe grubu derslere bakışını belirlemeye yönelik ‘beşli likert tipi ölçeği’ niteliğinde hazırlanmış ve katılımcılara yöneltilmiştir. Bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de devam eden Covid-19 pandemisi sebebiyle katılımcılarla yüz yüze uygulama yapılamamıştır. Bunun yerine, katılımcılara internet aracılığı ile anket formunun ‘<http://docs.google.com/forms>’ şeklindeki bağlantı linki gönderilmiştir. Bu yöntemle; 2020 yılı Kasım-Aralık ile 2021 Ocak-Şubat ayları içinde, Türkiye’deki ilahiyat fakültelerinde örgün, uzaktan ve lisansüstü eğitim yapan veya mezun durumdaki 563 katılımcıya ulaşılmış ve anket formunun doldurulması sağlanarak veriler toplanmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin anket formundaki sorulara verdikleri yanıtlar ‘SPSS 20.0’ istatistik programına yüklenmiş ve analizler bu program aracılığıyla yapılmıştır. Katılımcılara ait demografik bilgilerin dağılımı ve anket sorularına verilen cevapların dağılımı için frekans analizi kullanılmıştır. Anket çalışmasına katılan öğrencilerin ve mezunların; verilen ifadelere katılım düzeylerinin yaş, sınıf, anne eğitim düzeyi, aylık gelir, felsefe alanında akademik kariyer yapma isteği gibi durumlara göre anlamlı farklılık gösterip göstermediği bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Analizler %95 güven düzeyinde SPSS 20.0 yazılımı ile yapılmış ve anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak kabul edilmiştir.

6.3. İlahiyat Fakültesi Öğrencileri ve Mezunlarının Felsefeye Bakışı Üzerine Yapılan Anket Çalışması

Burada, araştırmanın temel problemi hakkında hazırlanan “ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik algısı” isimli ankete, katılımcıların verdiği cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir. İlk olarak, katılımcıların demografik özelliklerinin (cinsiyet, öğrenim türü, sınıf durumu, anne eğitim durumu, aylık aile gelir durumu) dağılımı tablolaştırılarak gösterilmiş, daha sonra anket bulguları ile araştırmanın başında kurulan hipotezlerin doğruluğu ayrı ayrı test edilmiş, yorumlanmış ve tartışılmıştır.

6.3.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Ankete katılanlara ait demografik bilgilerin dağılımı frekans analizi ile incelenmiştir. Buna göre şu verilere ulaşılmıştır:

6.3.1.1. Cinsiyet Durumu Dağılımı

Tablo 3: Cinsiyet Dağılımı

		n	%
Cinsiyet	Erkek	149	26,9
	Kadın	414	73,1
	Toplam	563	100,0

³² Toktaş - Acuner, "İlahiyat Fakültelerinde Felsefe Dersleri Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği", 159-176.; Toktaş vd., "Felsefe’li İlahiyat vs. Felsefe’siz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi", 143-181.; Çuhadar, "Kastamonu-Manas-Oş İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumları", 121-158.

Tabloda görüldüğü gibi ankete, 149 erkek, 414'ü kadın olmak üzere toplamda 563 kişi katılmıştır. Cinsiyete göre dağılım yüzde olarak, erkeklerin oranı %26,9, kadınların oranı %73,1'dir. Dolayısıyla ankete katılanların büyük bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır.

6.3.1.2. Öğrenim Türüne Göre Dağılım

Tablo 4: Öğrenim Türüne Göre Dağılım

	n	%
Örgün Eğitim (lisans-DKAB)	354	63%
Uzaktan Eğitim (ön lisans-İLİTAM)	187	33%
Lisansüstü (yüksek lisans-doktora)	22	4%
Toplam	563	100%

Ankete katılan bireyler okuduğu veya mezun olduğu bölüm ile ilgili; örgün eğitim, uzaktan eğitim ve lisansüstü eğitim olarak üç ana sınıfa ayrılmıştır. Buna göre; ilahiyat lisans ve din kültürü ve ahlak bilgisi öğretmenliği bölümü örgün eğitim, ilahiyat ön lisans ve İLİTAM bölümü uzaktan eğitim, yüksek lisans ve doktora bölümleri de lisansüstü eğitim olarak değerlendirilmiştir.

Yapılan bu sınıflandırma göz önüne alınarak, katılımcıların öğrenim türüne göre dağılımı incelenmiştir. Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi; örgün eğitim de okuyan katılımcıların oranı %63, uzaktan eğitim alan katılımcıların oranı %33, lisansüstü eğitim gören katılımcıların oranı ise %4 olarak hesaplanmıştır. Bu verilere göre ankete katılan 563 katılımcıdan 354'ünün örgün eğitim bölümünde olduğu anlaşılmaktadır.

6.3.1.3. Sınıf Durumu Dağılımı

Tablo 5: Sınıf Dağılımı

	n	%	
Sınıf	1	21	4,0
	2	48	8,7
	3	63	11,3
	4	68	12,2
	Mezun	363	63,7
	Toplam	563	100,0

Sınıflara göre dağılım incelendiğinde; birinci sınıfların oranı %4, ikinci sınıfların oranı %8,7, üçüncü sınıfların oranı %11,3 olup dördüncü sınıfların oranı %12,2, mezun olanların oranı ise %63,7'dir. Dolayısıyla katılımcıların büyük bölümünün (363 kişi) mezun durumda olduğu görülmektedir.

6.3.1.4. Anne –Baba Eğitim Durumu Dağılımı

Tablo 6: Anne Eğitim Durumu

	n	%	
Anne eğitim	Okuryazar değil	143	25,5
	İlköğretim	369	64,7
	Lise	36	6,8
	Üniversite	15	3,0
	Toplam	563	100,0

Anne eğitim durumuna göre dağılım incelendiğinde annesi okur yazar olmayanların oranı %25,5, ilköğretim mezunları oranı %64,7, lise mezunu olanların oranı %6,8 olup, üniversite mezunu olanların oranı %3'tür. Ankete katılanların, anne eğitim durumu olarak büyük çoğunluğunun (369 kişi) ilköğretim mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 7: Baba Eğitim Durumu

		n	%
Baba eğitim	Okuryazar değil	23	4,4
	İlköğretim	342	60,0
	Lise	99	17,6
	Üniversite	93	16,6
	Lisansüstü	6	1,4
	Total	563	100,0

Baba eğitim durumuna göre dağılım incelendiğinde babası okur yazar olmayanların oranı %4,4, ilköğretim mezunları oranı %60, lise mezunu olanların oranı %17,6 olup üniversite mezunu olanların oranı %16,6, lisansüstü mezunu olanların oranı %1,4'tür. Katılımcıların büyük çoğunluğunu baba eğitim durumu olarak, ilköğretim mezunu (342 kişi) olduğu tespit edilmiştir.

6.3.1.5. Aile Aylık Gelir Durumu Dağılımı

Tablo 8: Aile Aylık Gelir Dağılımı

		n	%
Aile aylık geliri	0-1000 TL	21	4,0
	1001-3000 TL	112	19,9
	3001-5000 TL	182	32,1
	5001-7000 TL	136	24,1
	7000 TL üzeri	112	19,9
	Toplam	563	100,0

Aylık gelire göre dağılım incelendiğinde; geliri 0-1000 TL geliri olanların oranı %4, 1001-3000 TL geliri olanların oranı %19,9, 3001-5000 TL geliri olanların oranı %32,1, 5001-7000 TL geliri olanların oranı %24,1 olup geliri 7000 TL den fazla olanların oranı %19,9'dur. En yüksek oranda (182 kişi) gelir durumunun 3000 ile 5000 TL arasında olduğu, daha sonra 5000 ile 7000 TL arası (136 kişi) gelir durumuna sahip bireylerin ankete katıldığı anlaşılmıştır. Elde edilen verilere göre gelir durumu, 7000 TL üstü ile 1000 ve 3000 TL arası katılımcıların (112 kişi) eşit oranda olduğu dikkat çekmektedir.

7. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular

7.1. Birinci Hipoteze Yönelik Bulgular

Ülkemizde, cumhuriyetin kuruluşundan günümüze kadar yaklaşık 100 yıllık tarihi olan ilahiyat fakülteleri, Türk eğitim sisteminde çok önemli fonksiyonlar icra etmiştir. Bu fakültelerin kuruluşundan bu yana, müfredat programlarında yer alan felsefe derslerinin ağırlığı dönem dönem değişmekle birlikte, sürekliliğini korumuştur.

Bu çalışmadaki ilk hipotezde, ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslere bakışlarının olumlu olduğu ortaya konulmuştur. Hipotezi test etmek için ilk olarak ankette yer alan, felsefe derslerine olumlu bakışı belirlemeye yönelik sorulara, katılımcıların verdiği cevaplar incelenmiştir. Ankette yer alan ilgili sorulara verilen cevaplar aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 9: Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Olumlu Bakışı Yansıtan Soruların Dağılımı

Olumlu Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Emin Değilim		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
16. Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.	21	3,7%	29	5,1%	86	15,0%	231	40,3%	206	36,0%
17. Arkadaşlarım ile felsefe konularını tartışmaktan zevk alırım.	35	6,1%	92	16,1%	104	18,2%	198	34,6%	144	25,1%
18. Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.	20	3,5%	43	7,5%	71	12,4%	241	42,1%	198	34,6%
19. Felsefenin, insan yaşamını kolaylaştırdığına inanıyorum.	30	5,2%	76	13,3%	167	29,1%	201	35,1%	99	17,3%
20. Felsefe grubu derslerini, dini konuların anlaşılması için gerekli görüyorum.	34	5,9%	54	9,4%	98	17,1%	232	40,5%	155	27,1%
21. İlahiyat fakültelerinde, felsefe derslerinin yer alması gerektiğine inanıyorum.	24	4,2%	47	8,2%	58	10,1%	238	41,5%	206	36,0%
22. İlahiyat fakültelerinde, felsefe grubu derslerine ayrılan ders saatlerinin daha fazla olmasını isterim.	68	11,9%	147	25,7%	165	28,8%	92	16,1%	101	17,6%
23. Felsefe derslerinin, sadece ilahiyat'ta değil, bütün fakültelerde okutulmasının gerekli olduğuna inanıyorum.	36	6,3%	59	10,3%	124	21,6%	196	34,2%	158	27,6%

25. Din ile felsefenin birbirlerine karşı olduğu fikrine inanmıyorum.	35	6,1%	61	10,6%	65	11,3%	243	42,4%	169	29,5%
26. Günümüzde, dini tebliğ ve irşad yapabilmek için felsefi bakımdan yeterli olmak gerekir.	18	3,1%	51	8,9%	62	10,8%	245	42,8%	197	34,4%
27. Felsefe grubu dersleri ile genel kültürümüzün zenginleştiğini ve bu eğitimin mutlu bir birey olmamıza katkı sağladığını düşünüyorum.	25	4,4%	51	8,9%	95	16,6%	247	43,1%	155	27,1%
28. İlahiyat fakültesinde almış olduğum felsefe grubu derslerinin faydalarını, dini yaşamımda da hissettim.	48	8,4%	68	11,9%	142	24,8%	198	34,6%	117	20,4%
29. Felsefe grubu dersleri ile geleneksel dini bilgilerimi daha iyi yorumlayabiliyorum.	32	5,6%	63	11,0%	104	18,2%	236	41,2%	138	24,1%

16. soruda “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %3,7, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %5,1, emin olmayanların oranı %15, katıldığını belirtenlerin oranı %40,3, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %36’dır.

17. soruda “Arkadaşlarım ile felsefe konularını tartışmaktan zevk alırım.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %6,1, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %16,1, emin olmayanların oranı %18,2, katıldığını belirtenlerin oranı %34,6, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %25,1’dir.

18. soruda “Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %3,5, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %7,5, emin olmayanların oranı %12,4, katıldığını belirtenlerin oranı %42,1, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %34,6’dır.

19. soruda “Felsefenin, insan yaşamını kolaylaştırdığına inanıyorum.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %5,2, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %13,3, emin olmayanların oranı %29,1, katıldığını belirtenlerin oranı %35,1, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %17,3’tür.

20. soruda “Felsefe grubu derslerini, dini konuların anlaşılması için gerekli görüyorum.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %5,9, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %9,4, emin olmayanların oranı %17,1, katıldığını belirtenlerin oranı %40,5, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %27,1’dir.

21. soruda “İlahiyat fakültelerinde, felsefe derslerinin yer alması gerektiğine inanıyorum” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %4,2,

'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %8,2, emin olmayanların oranı %10,1, katıldığını belirtenlerin oranı %41,5, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %36'dır.

22. soruda "İlahiyat fakültelerinde, felsefe grubu derslerine ayrılan ders saatlerinin daha fazla olmasını isterim" ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %11,9, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %25,7, emin olmayanların oranı %28,8, katıldığını belirtenlerin oranı %16,1, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %17,6'dır.

23. soruda "Felsefe derslerinin, sadece ilahiyat'ta değil, bütün fakültelerde okutulmasının gerekli olduğuna inanıyorum." ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %6,3, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %10,3, emin olmayanların oranı %21,6 olup, katıldığını belirtenlerin oranı %34,2, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %27,6'dır.

25. soruda "Din ile felsefenin birbirlerine karşı olduğu fikrine inanmıyorum" ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %6,1, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %10,6, emin olmayanların oranı %11,3 olup, katıldığını belirtenlerin oranı %42,4, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %29,5'tir.

26. soruda "Günümüzde, dini tebliğ ve irşad yapabilmek için felsefi bakımdan yeterli olmak gerekir." ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %3,1, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %8,9, emin olmayanların oranı %10,8, katıldığını belirtenlerin oranı %42,8, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %34,4'tür.

27. soruda "Felsefe grubu dersleri ile genel kültürümüzün zenginleştiğini ve bu eğitimin mutlu bir birey olmamıza katkı sağladığını düşünüyorum." ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %4,4, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %8,9, emin olmayanların oranı %16,6 olup, katıldığını belirtenlerin oranı %43,1, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %27,1'dir.

28. soruda "İlahiyat fakültesinde almış olduğum felsefe grubu derslerinin faydalarını, dini yaşamımda da hissettim." ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %8,4, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %11,9, emin olmayanların oranı %24,8, katıldığını belirtenlerin oranı %34,6, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %20,4'tür.

29. soruda "Felsefe grubu dersleri ile geleneksel dini bilgilerimi daha iyi yorumlayabiliyorum" ifadesi için 'kesinlikle katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %5,6, 'katılmıyorum' cevabı verenlerin oranı %11, emin olmayanların oranı %18,2 olup, katıldığını belirtenlerin oranı %41,2, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %24,1'dir.

Tablo 10: Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Olumsuz Bakışı Yansıtan Soruların Dağılımı

İkinci aşamada ise, felsefe grubu derslere olumsuz bakışı yansıtan sorulara verilen cevaplar incelenmiş ve sonuçlar yüzdelik oran şeklinde aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

0	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Emin Değilim		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%
24. İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.	199	34,7%	247	43,1%	53	9,2%	42	7,3%	32	5,6%
30. Felsefe derslerine karşı ilgim vardı,	158	27,6%	287	50,1%	70	12,2%	46	8,0%	12	2,1%

fakat dersi aldıktan sonra gereksiz olduğuna inandım.											
31. Felsefe dersinin konuları beni sıkıyor, bu derse girmek istemiyorum.	146	25,5%	239	41,7%	62	10,8%	89	15,5%	37	6,5%	

32. Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancima zarar vereceğini düşünüyorum.	213	37,2%	266	46,4%	60	10,5%	24	4,2%	10	1,7%

24. soruda “İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %34,7, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %43,1, emin olmayanların oranı %9,2, katıldığını belirtenlerin oranı %7,3, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %5,6’dır.

30. soruda “Felsefe derslerine karşı ilgim vardı, fakat dersi aldıktan sonra gereksiz olduğuna inandım.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %27,6, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %50,1, emin olmayanların oranı %12,2, katıldığını belirtenlerin oranı %8, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %2,1’dir.

31. soruda “Felsefe dersinin konuları beni sıkıyor, bu derse girmek istemiyorum.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %25,5, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %41,7, emin olmayanların oranı %10,8 olup, katıldığını belirtenlerin oranı %15,5, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %6,5’tir.

32. soruda “Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancima zarar vereceğini düşünüyorum.” ifadesi için ‘kesinlikle katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %37,2, ‘katılmıyorum’ cevabı verenlerin oranı %46,4, emin olmayanların oranı %10,5, katıldığını belirtenlerin oranı %4,2, kesinlikle katıldığını belirtenlerin oranı %1,7’dir.

7.2. İkinci Hipoteze Yönelik Bulgular

İkinci hipotez; “İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik bakış açılarının oluşmasında; bireyin cinsiyeti, yaşı, anne-baba eğitim durumu ve aylık geliri anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir” şeklinde oluşturulmuştur. Bu hipotezin doğruluğunu test etmek için; ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik tutumlarının oluşmasında bireylerin demografik bilgileri, bağımsız gruplarda t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılarak karşılaştırılmıştır.

Öncelikle, katılımcıların felsefe grubu derslerine yönelik olumlu ve olumsuz bakış açısı, ilgili anket soruları üzerinde cinsiyete göre ortalamaları açısından bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiş, elde edilen veriler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 11: Felsefe Grubu Derslerine Bakışın Cinsiyete Göre Dağılımı

16. ve 18. soru olumlu önerme 24. ve 32. soru olumsuz önerme		N	Ortalama	Std. Sapma	F	p
16. Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.	Kadın	414	4,08	0,93	9,247	0,002*
	Erkek	149	3,79	1,21		
	Toplam	563	4,00	1,02		
	Kadın	414	4,05	0,97	11,346	0,001*
	Erkek	149	3,73	1,18		

18. Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.	Toplam	563	3,97	1,04		
24. İlahiyat Fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.	Kadın	414	2,02	1,07	2,301	0,130
	Erkek	149	2,18	1,22		
	Toplam	563	2,06	1,11		
32. Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancıma zarar vereceğini düşünüyorum.	Kadın	414	1,84	0,86	1,673	0,196
	Erkek	149	1,95	0,95		
	Toplam	563	1,87	0,89		

*p<0,05

Bağımsız gruplarda t testi sonuçlarına göre “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.” ve “Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum” ifadelerine katılım düzeyleri cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir (p<0,05). Kadınların “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.” ve “Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum” ifadelerine katılım düzeyleri erkeklerden anlamlı derecede daha yüksektir. İlahiyat eğitimi alan kadınlar, erkeklere oranla felsefenin, zihinsel ve kişisel gelişimlerini daha fazla desteklediğini ifade etmişlerdir.

Aynı şekilde felsefe grubu derslerine yönelik olumsuz bakış açıları cinsiyete göre ortalamaları bağımsız gruplarda t testi ile incelenmiş ve yukarıdaki tabloda sonuçlar gösterilmiştir. Buna göre; “Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancıma zarar vereceğini düşünüyorum.” ve “İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.” ifadelerine katılım düzeyi cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir (p>0,05). Diğer bir ifade ile kadın ve erkeklerin ifadeye katılım düzeyi aynıdır.

Tablo 12: Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Tutumların Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açılarının, yaşa göre ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş, sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

16. ve 18. soru olumlu önerme 24. ve 32. soru olumsuz önerme	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p	
16. Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.	18-25	178	3,93	1,07	0,587	0,556
	26-35	146	4,05	1,04		
	36 ve üzeri	239	4,02	0,97		
	Toplam	563	4,00	1,02		
18. Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.	18-25	178	4,00	1,00	0,663	0,515
	26-35	146	3,89	1,18		
	36 ve üzeri	239	4,00	0,97		

	Toplam	563	3,97	1,04		
24. İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.	18-25	178	2,13	1,17	0,856	0,425
	26-35	146	2,07	1,17		
	36 ve üzeri	239	1,99	1,01		
	Toplam	563	2,05	1,11		
32. Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancına zarar vereceğini düşünüyorum.	18-25	178	1,97	0,96	1,816	0,164
	26-35	146	1,80	0,83		
	36 ve üzeri	239	1,83	0,85		
	Toplam	563	1,87	0,88		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açıları yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açıları aynı düzeydedir denilebilir.

Aynı şekilde, öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumsuz bakış açıları yaş gruplarına göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Dolayısıyla, farklı yaş gruplarındaki öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumsuz bakış açıları aynı düzeydedir denilebilir.

Tablo 12: Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Tutumların Anne Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açıları anne eğitim durumuna göre ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir.

16.ve 18.soru olumlu önerme 24. ve 32.soru olumsuz önerme		N	Ortalama	Std. Sapma	F	p
16. Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.	Okuryazar değil	143	3,84	1,05	2,272	0,079
	İlköğretim	369	4,07	0,98		
	Lise	36	3,85	1,18		
	Üniversite	15	4,12	1,17		
	Toplam	563	4,00	1,02		
18. Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.	Okuryazar değil	143	3,90	1,01	0,744	0,526
	İlköğretim	369	4,01	1,02		

	Lise	36	3,79	1,17		
	Üniversite	15	4,06	1,43		
	Toplam	563	3,97	1,04		
24. İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.	Okuryazar değil	143	2,18	1,11	1,390	0,245
	İlköğretim	369	1,99	1,07		
	Lise	36	2,23	1,39		
	Üniversite	15	2,06	1,25		
	Toplam	563	2,06	1,11		
32. Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancıma zarar vereceğini düşünüyorum.	Okuryazar değil	143	2,01	0,90	1,723	0,161
	İlköğretim	369	1,82	0,86		
	Lise	36	1,87	1,08		
	Üniversite	15	1,71	0,85		
	Toplam	563	1,87	0,89		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açıları anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Aynı şekilde, öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumsuz bakış açıları anne eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Diğer bir ifade ile annesi farklı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumlu ve olumsuz bakış açılarının aynı olduğu söylenebilir.

Tablo 13. Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Tutumlarının Baba Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açıları baba eğitim durumuna göre ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir

16.ve 18.soru olumlu önerme 24. ve 32.soru olumsuz önerme		N	Ortalama	Std. Sapma	F	P
16. Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.	Okuryazar değil	23	3,92	0,91	1,221	0,301
	İlköğretim	342	4,00	1,02		
	Lise	99	4,12	0,96		
	Üniversite	93	3,94	1,10		
	Lisansüstü	6	3,38	1,30		

	Toplam	563	4,00	1,02		
18. Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.	Okuryazar değil	23	3,88	1,01	1,175	0,321
	İlköğretim	342	3,97	1,05		
	Lise	99	4,12	0,85		
	Üniversite	93	3,87	1,15		
	Lisansüstü	6	3,50	1,31		
	Toplam	563	3,97	1,04		
24. İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.	Okuryazar değil	23	2,12	0,83	1,169	0,323
	İlköğretim	342	2,06	1,09		
	Lise	99	1,94	1,04		
	Üniversite	93	2,13	1,25		
	Lisansüstü	6	2,75	1,67		
	Toplam	563	2,06	1,11		
32. Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancıma zarar vereceğini düşünüyorum.	Okuryazar değil	23	2,08	0,91	1,607	0,171
	İlköğretim	342	1,90	0,89		
	Lise	99	1,73	0,80		
	Üniversite	93	1,80	0,93		
	Lisans üstü	6	2,25	1,16		
	Toplam	563	1,87	0,89		

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumlu ve olumsuz bakış açılarını yansıtan önermelere verdikleri yanıtlar, baba eğitim durumuna göre anlamlı farklılık göstermemektedir ($p>0,05$). Bu sonuca göre, babası farklı eğitim düzeyinde olan öğrencilerin felsefe grubu derslerine yönelik olumlu ve olumsuz bakış açılarının aynı düzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 14: Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Tutumların Gelir Durumuna Göre Dağılımı

Felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açıları gelir durumuna göre ortalamaları tek yönlü varyans analizi ile incelenmiş ve sonuçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

16. ve 18. soru olumlu önerme 24. ve 32. soru olumsuz önerme	N	Ortalama	Std. Sapma	F	p
0-1000 TL	21	4,09	1,00	2,618	0,034*

16. Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.	1001-3000 TL	112	3,85	1,02		
	3001-5000 TL	182	3,95	1,07		
	5001-7000 TL	136	3,96	1,09		
	7000 TL üzeri	112	4,25	0,80		
	Toplam	563	4,00	1,02		
18. Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum.	0-1000 TL	21	4,00	1,00	1,876	0,113
	1001-3000 TL	112	3,91	1,03		
	3001-5000 TL	182	3,91	1,06		
	5001-7000 TL	136	3,89	1,16		
	7000 TL üzeri	112	4,20	0,84		
	Toplam	563	3,97	1,04		
24. İlahiyat fakültesi programlarında felsefe grubu derslerinin bulunmasını yersiz (gereksiz) buluyorum.	0-1000 TL	21	2,00	1,17	0,656	0,623
	1001-3000 TL	112	2,12	1,05		
	3001-5000 TL	182	2,14	1,18		
	5001-7000 TL	136	1,99	1,14		
	7000 TL üzeri	112	1,96	1,02		
	Toplam	563	2,06	1,11		
32. Felsefe derslerini öğrenmeyi dini bakımdan sakıncalı buluyor ve inancıma zarar vereceğini düşünüyorum.	0-1000 TL	21	2,04	1,11	1,641	0,162
	1001-3000 TL	112	2,00	0,83		
	3001-5000 TL	182	1,90	0,95		
	5001-7000 TL	136	1,76	0,80		
	7000 TL üzeri	112	1,79	0,88		
	Toplam	563	1,87	0,89		

*p<0,05

Tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; Felsefe grubu derslerine yönelik olumlu bakış açılarından “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.” ifadesine katılım düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir (p<0,05). Farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için TUKEY testi yapılmıştır. TUKEY testi sonuçlarına göre; 7000 TL üzeri geliri olanların ifadeye katılım düzeyleri, 1000-3000 TL geliri olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Öte yandan, katılımcıların felsefe grubu derslerine yönelik olumsuz bakış açılarını yansıtan önermelere verdikleri yanıtlar gelir durumuna göre anlamlı farklılık

göstermemektedir ($p>0,05$). Başka bir ifade ile, farklı gelir gruplarındaki katılımcıların felsefe grubu derslerine yönelik olumsuz bakış açılarının aynı düzeyde olduğu söylenebilir.

7.3. Üçüncü Hipoteze Yönelik Bulgular

Ankette test edilen diğer bir hipotez de; “İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunları felsefeye ilgi duymaktadır.” şeklinde oluşturulmuştur. Hipotezin doğruluğunun test edilebilmesi için, anket formundaki konu ile ilgili oluşturulan yedi soru öğrencilere yöneltilmiştir. İlgili sorulara verilen cevaplar tablo şeklinde aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 15: Felsefe Grubu Derslerine Yönelik İlgi Dağılımı

		n	%
Felsefeye ilgi duyma durumu	Evet	358	63,4
	Hayır	205	36,6
	Toplam	563	100,0
Bir önceki soruya cevabınız EVET ise aileniz felsefeye olan ilginizi destekliyor mu?	Evet	84	23,5
	Hayır	30	8,3
	Tarafsızlar	238	66,5
	Cevapsız	6	1,7
	Toplam	358	100,0
Sizi, felsefeyi sevmeniz için yönlendiren oldu mu?	Evet	125	22,7
	Hayır	438	77,3
	Toplam	563	100,0
Bir önceki soruya cevabınız EVET ise kimler?	Ailem	10	10,1
	Arkadaşlarım	14	13,7
	Öğretmenlerim	101	76,3
	Toplam	125	100,0
Felsefe ile ilgili bir alanda yüksek lisans veya doktora yapmak ister misiniz?	Evet	210	37,5
	Hayır	353	62,5
	Toplam	563	100,0
Sizi felsefeye karşı olumsuz tavır almak için yönlendiren oldu mu?	Evet	108	19,7
	Hayır	455	80,3
	Toplam	563	100,0
Bir önceki soruya cevabınız EVET ise kimler?	Ailem	19	17,6
	Arkadaşlarım	53	49,1
	Öğretmenlerim	31	28,7
	Cevapsız	5	4,6
	Toplam	108	100,0

Felsefeye ilgi duyma durumu dağılımı incelendiğinde, ilgi duyduğunu belirtenlerin oranı %63,4, ilgisi olmadığını belirtenlerin oranı %36,6'dır. Felsefeye ilgisi olanlarda ailesinin bu ilgiyi destekleyenlerin oranı %23,5, desteklemeyenlerin oranı %8,3 olup tarafsız olanların oranı %66,5, cevapsızların oranı %1,7'dir. Katılımcıların %22,7'si kendilerinin felsefeyi sevmeleri için yönlendiren birilerinin olduğunu belirtirken, %77,3'ü yönlendiren birilerinin olmadığını ifade etmiştir. Yönlendirilen kişilerde, yönlendiren kişilerin dağılımı incelendiğinde, ailesi yönlendirenlerin oranı %10,1, arkadaşları yönlendirenlerin oranı %13,7, öğretmenleri yönlendirenlerin oranı %76,3'tür. Katılımcıların %37,5'i felsefe ile ilgili bir alanda yüksek lisans veya doktora yapmak istediğini belirtirken, %62,5'i istemediğini belirtmiştir. Yine katılımcıların %19,7'si, kendilerini felsefeye karşı olumsuz yönlendiren kişiler olduğunu belirtmiştir. Felsefeye karşı olumsuz yönlendirilen kişiler içinde %17,6'sı ailesi, %49,1'i arkadaşları, %28,7'si ise öğretmenleri tarafından olumsuz yönlendirildiğini ifade etmiştir. %4,6'sı da bu soruya cevap vermemiştir.

8. Tartışma ve Yorum

Yapılan araştırmada; ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik algıları, bakış açıları ve bu derslere olan ilgileri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaca yönelik olarak, ilahiyat fakültesinde okuyan ve mezun durumdaki katılımcılara anket uygulanmıştır. Çalışmaya; 2020-2021 eğitim-öğretim yılı Kasım-Ocak ayları içinde, İlahiyat fakültesinde okuyan ve mezun durumda olan 149'u erkek, 414'ü kadın olmak üzere toplamda 563 kişi katılmış ve internet üzerinden gönderilen anket formunu doldurmaları sağlanmıştır.

Araştırmadaki ilk hipotezle ilgili Tablo 9'deki sonuçlar incelenmiştir. Olumlu sorulara verilen cevaplar bir bütün olarak değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun felsefeye karşı pozitif bir bakış açısı benimsedikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu cevaplar; "İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslere karşı algıları olumludur" hipotezini güçlendirmektedir. Yalnız 22. soruda yer alan "İlahiyat fakültelerinde, felsefe grubu derslerine ayrılan ders saatlerinin daha fazla olmasını isterim" ibaresine katılımcıların %28,8'i emin olmadıklarını ifade ederken, %25,7'si de "katılmıyorum" cevabını tercih etmişlerdir. Ortaya çıkan bu veriler; ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının, programda yer alan felsefe grubuna ait ders saatlerinin yükseltilmesi noktasında kararsız bir tutum içinde olduklarını göstermektedir.

Aynı zamanda yine Tablo 8'deki 19. soruda yer alan "Felsefenin, insan yaşamını kolaylaştırdığına inanıyorum." ifadesine, diğer sorulardan farklı olarak %29,1 oranında "emin değilim" cevabı verilmiştir. 28. soruda ise, aynı şekilde "İlahiyat fakültesinde almış olduğum felsefe grubu derslerinin faydalarını, dini yaşamımda da hissettim." ifadesi için %24,8 oranında "emin değilim" cevabı işaretlenmiştir. Dolayısıyla elde edilen bu bulgular ile, yüksek din eğitim kurumu olan ilahiyat fakültelerinde yer alan felsefe derslerinden istenilen verimin alınmadığı ve bu derslerin insan yaşamına yansımalarının zayıf olduğu yönünde bir değerlendirme yapılabilir.

Tablo 9'da görüldüğü gibi, ankete katılan bireylerin büyük çoğunluğu, felsefe derslerine olumsuz bakışı yansıtan sorulara katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bu iki soru grubuna (olumlu ve olumsuz sorular) verilen cevaplar birlikte değerlendirildiğinde; "İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslere yönelik algıları olumludur" şeklinde kurulan ilk hipotezin doğrulandığı söylenebilir.

Tablo 10'da "Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum" ve "Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum" ifadelerine katılım düzeyi, cinsiyete göre anlamlı derecede farklılık göstermiştir. İlahiyat eğitimi alan kız öğrenciler, erkeklere oranla felsefenin, zihinsel ve kişisel gelişimlerini daha fazla desteklediğini ifade etmişlerdir. 2015 yılında ilahiyat fakülteleri arasında yapılmış olan

Türkiye geneli anket çalışmasında da³³, cinsiyet değişkeni açısından benzer sonuçlara ulaşılmış; kız öğrenciler felsefe derslerinin ilahiyat fakültelerinde okutulmasının gerekliliğini daha fazla savunmuşlardır. Bu çıkan sonuçlara göre, kız öğrencilerin erkek öğrencilerden farklı olarak, felsefeye biraz daha fazla ilgi ve yakınlık duydukları söylenebilir.

Tablo 11’de yer alan veriler incelendiğinde; araştırmaya katılan bireylerin felsefe grubu derslere yönelik olumlu ve olumsuz bakış açıları, yaş değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir. Dolayısıyla, araştırmada katılımcıların yaşları ile felsefeye olan tutumları arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

Tablo 12’ye baktığımızda; annesi farklı eğitim düzeyinde olan bireylerin felsefe grubu derslerine bakışları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Ancak; Cengiz Çuhadar tarafından 2016-2017 güz eğitim-öğretim döneminde Kastamonu, Kırgızistan Manas ve Oş Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde öğrenim gören 276 öğrenci üzerinde yapılmış olan araştırmada³⁴, anne eğitim düzeyine göre felsefe dersine yönelik olumlu bakış düzeyinin farklılaştığı gözlenmiştir. Buna göre öğrenciler arasında, felsefe dersine yönelik olumlu bakışa sahip olanlar annesi lisansüstü eğitim düzeyindeki katılımcılar, olumsuz bakışa sahip olanlar ise annesi ilkökul eğitim düzeyindeki katılımcılar olarak tespit edilmiştir. Dolayısıyla yaklaşık dört yıl önce yapılan bu çalışmadan çıkan verilere göre, anne eğitim düzeyi yükseldikçe bireylerin felsefe ile olan ilişkilerinde olumlu bir değişim gözlenmiştir.

Araştırmada, katılımcıların felsefe derslerine bakışları ile aylık gelir durumları arasındaki ilişki karşılaştırılmış ve elde edilen bulgular Tablo 13’te gösterilmiştir. Bu verilere göre; “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.” ifadesine katılım düzeyi gelir durumuna göre anlamlı farklılık göstermektedir. Anlamlı farklılık gösteren ifade için farklılığın hangi gruptan kaynaklandığını tespit etmek amacı ile yapılan Tukey testi sonuçlarına göre; 7000 TL üzeri geliri olanların ifadeye katılım düzeyleri, geliri 1000-3000 TL olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir. Dolayısıyla, bireylerin gelir durumunun artması ile felsefenin yararına olan inancın birbirine paralel olarak yükseldiği söylenebilir. Bu veriler ışığında; bireylerin, maddi imkanlarının artması, en genel anlamı ile serbest düşünme faaliyeti olarak tarif edebileceğimiz felsefeye, daha fazla zaman ve imkan tanındığı anlamına gelmektedir.

Ankette yer alan; ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefeye ilgisini ölçmek amacıyla oluşturulan sorular katılımcılara yöneltilmiş ve alınan yanıtlar yüzdeler oran olarak Tablo 14’te gösterilmiştir. Tablodaki verilere bakıldığında; ankete katılanların büyük bir kısmı (%63,4) felsefeye ilgi duyduğunu ifade etmiş ve hipotezin doğruluğu yönünde olumlu bir kanaat oluşturmuştur. Katılımcılara yöneltilen diğer sorulara bakıldığında ise; felsefeye ilginin oluşması ve desteklenmesi hususunda anne-babanın tarafsız kalması dikkatimizi çekmektedir. Bu durum; genel olarak geniş halk tabakasında, felsefeye dair yeterli bir bilgi ve olumlu bakış açısının oluşmadığı izlenimini vermektedir. Hemen arkasından gelen diğer bir soru da bu kanaatimizi doğrular niteliktedir. Çünkü katılımcıların büyük bir kısmı (%77,3) “Sizi, felsefeyi sevmeniz için yönlendiren oldu mu?” sorusuna ‘hayır’ cevabı vermiştir. Bu soruya ‘evet’ cevabı verenlerin %76,3’ü, öğretmenlerini teşviki ile felsefeyi sevdiklerini ifade etmişlerdir. Dolayısıyla, eğitim düzeyinin yükselmesi ile felsefe sevgisi arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Öte yandan tabloda ortaya çıkan sayısal veriler birbirleri ile karşılaştırıldığında farklı bir durum dikkatimizi çekmektedir. Ankete katılan bireylerin %63,4’ü felsefeye ilgi duyduklarını ifade ettikleri halde; yine katılımcıların %62,5’i felsefe ile ilgili bir alanda yüksek lisans ve doktora yapmayı istemediklerini dile getirmişlerdir. Bu durum; verilen

³³ Toktaş vd., "Felsefe’li İlahiyat vs. Felsefe’siz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi", 143-181.

³⁴ Çuhadar, “Kastamonu-Manas-Oş İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumları”, 121-158.

cevaplar arasında bir çelişki olduğu izlenimini uyandırmakla birlikte, öğrencilerin felsefeye ilgi duydukları halde niçin bu alanda lisansüstü eğitim yapmak istemedikleri sorusunu akla getirmektedir. Bu sorunun, birçok sebebi olabilir. Fakat sonrasında gelen diğer sorular ile birlikte düşünüldüğünde genel bir değerlendirme yapılabilir kanaatindeyiz. Katılımcıların %80,3'ü, “sizi felsefeye karşı olumsuz tavır almak için yönlendiren oldu mu?” sorusuna ‘hayır’ cevabı vermişler; ‘evet’ cevabı verenlerin %51,5'i ise bu konuda arkadaşlarından etkilendiklerini söylemişlerdir. Bu cevapları da göz önünde bulundurduğumuzda; ilahiyat eğitimi almakta olan bireylerin felsefeye ilgisi olmakla birlikte, bu konuda olumsuz bir yönlendirmeye maruz kalmadıkları anlaşılmaktadır. Fakat buna rağmen, katılımcıların büyük kısmının felsefe alanında lisansüstü eğitimi düşünmemeleri, felsefeye akademik değilde pratik hayatta, işlevsel olarak ilgi duydukları, önem verdikleri kanaatini ortaya çıkarmaktadır.

9. Sonuçlar ve Öneriler

9.1. Sonuçlar

Yapılan çalışmada, ilahiyat fakültesi programındaki felsefe grubu derslere yönelik algıyı ölçmek amacıyla; lisans, ön lisans, DKAB, İLİTAM, yüksek lisans, doktora öğrencileri ve mezunlarına anket uygulanmış, elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Araştırmanın neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Araştırmadaki ilk hipotez “*İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslere yönelik algıları olumludur*” ifadesidir. Hipotezi test etmek için, olumlu ve olumsuz bakış açısını yansıtan anket soruları katılımcılara yöneltilmiştir. Öğrenciler, olumlu bakışı yansıtan sorulara %34 ile %43 arasında “katılıyorum”; olumsuz bakışı yansıtan sorulara ise %41 ile %46 arasında “katılmıyorum” yanıtını vermişlerdir. Elde edilen bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde; “*İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslere yönelik algıları olumludur*” şeklinde kurulan hipotezin tamamen doğrulandığı söylenebilir.

Araştırmada, ikinci hipotezde ilahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik bakış açıları; cinsiyet, yaş, anne eğitim durumu ve aylık geliri açısından değerlendirilmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır:

16. ve 18. sorularda yer alan “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum” ve “Felsefe dersindeki fikir tartışmalarının kişisel gelişimime katkısının olduğuna inanıyorum” ifadelerine katılım düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiştir. Kız öğrencilerin, bu ifadelere katılım düzeylerinin erkek öğrencilerden anlamlı derecede daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Diğer taraftan, farklı yaş gruplarındaki katılımcıların felsefe grubu derslerine yönelik bakış açıları birbirleri ile karşılaştırılmış, neticede yaş değişkenine göre felsefi anlayışlar arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Aynı şekilde, katılımcıların felsefe grubu derslerine yönelik tutumlarını yansıtan önermelere verdikleri yanıtlar, anne eğitim durumu değişkenine göre değerlendirilmiştir. Elde edilen verilere göre, bu noktada da anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Fakat, katılımcıların gelir durumu değişkenine göre felsefeye olan tutumları incelendiğinde, “Felsefe grubu derslerini, zihinsel gelişimim için yararlı buluyorum.” ifadesine katılım düzeyinde anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Buna göre, aylık geliri 7000 TL üzeri olan katılımcıların belirtilen ifadeye katılım düzeyleri, aylık geliri 1000-3000 TL olanlardan anlamlı derecede daha yüksektir.

Katılımcıların, felsefe grubu derslerine yönelik tutumlarının oluşmasında demografik özelliklerinin etkisinin araştırıldığı bu çalışmanın sonuçlarına göre; “*İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefe grubu derslerine yönelik bakış açılarının oluşmasında;*

bireyin cinsiyeti, yaşı, anne eğitim durumu ve aylık geliri anlamlı bir farklılık meydana getirmektedir” şeklinde oluşturulan ikinci hipotez kısmen doğrulanmıştır.

Araştırmada, İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunlarının felsefeye ilgi duyma düzeyleri hakkında da bir inceleme yapılmış ve bu konuda katılımcılara yedi soru yöneltilmiştir. Elde edilen bulgulara göre; katılımcıların %63,4’ü felsefeye ilgi duyduklarını ifade etmiştir. Diğer sorulara bakıldığında ise; felsefe ilgisinin oluşması konusunda anne-baba etkisinin zayıf olduğu görülmektedir. Katılımcılar %77,3 oranında “Sizi, felsefeyi sevmeniz için yönlendiren oldu mu?” sorusuna ‘hayır’ cevabı vermişlerdir. ‘Evet’ cevabı verenlerin %76,3’ü, öğretmenlerinin yönlendirmesi ile felsefeye yakınlaştıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %62,5’inin felsefe alanında lisansüstü eğitim yapmak istemedikleri anlaşılmaktadır. “Sizi felsefeye karşı olumsuz tavır almak için yönlendiren oldu mu?” sorusuna, %80,3 ‘hayır’ cevabı verilmiş; ‘evet’ cevabı verenlerin %49,1’i, bu konuda arkadaşlarının tesiri altında kaldıklarını söylemişlerdir. Bu duruma göre, “*İlahiyat fakültesi öğrencileri ve mezunları felsefeye ilgi duymaktadır.*” ifadesi ile ortaya konulan üçüncü hipotez büyük oranda doğrulanmıştır.

9.2. Öneriler

Araştırma sonuçlarından yola çıkarak, ilahiyat fakültesi programında yer alan felsefe grubu derslerinin öneminin anlaşılması ve etkinliğinin artırılmasına yönelik bazı önerilerde bulunmak mümkündür:

- Felsefe; insandaki akıl ve düşünce kuvvetini kullanarak, soru sormayı, sorgulamayı, keşfeden bireyler yetiştirmeyi teşvik ettiği için, toplum hayatının her alanında gerilemeye sebep olan bağınazlık ve hoşgörüsüzlüğün en etkili ilacıdır. Toplumsal ve bireysel mutluluğun sağlanması, farklı inançlara karşı hoşgörülü olma ve bir arada yaşama kültürünün insanlar arasında yerleşmesi için tüm eğitim programlarında, özel olarak da ilahiyat fakültelerinde felsefi bakışı kazandıracak faaliyetlere gereken önem verilmelidir.

- Yaşadığımız çağda bilim ve teknoloji hızla gelişmekte, bireyler bu değişimle birlikte sadece akıllı ve dünyayı merkeze alarak daha çok sekülerleşmekte, manevi duygular zayıflamakta, ateizm ve deizm gibi inançlar yaygınlaşarak toplumlar üzerinde menfi tesirler bırakmaktadır. Bu olumsuz durum karşısında en etkili çözüm; hayatında akıl ve vahiy bütünlüğünü gerçekleştirmiş, din ile pozitif bilimler arasında sağlam bir bağ kurabilmiş, kadim İslam medeniyetine vakıf olmakla birlikte dünyadaki diğer farklı inanç sistemleri hakkında da geniş bilgi birikimine sahip ilahiyatçılar tarafından üretebilecektir. Dolayısıyla; zihni disipline eden, aklın en etkin ve doğru şekilde nasıl kullanılacağını öğreten felsefi bakış açısı, yüksek din eğitiminin her kademesinde planlanacak ders içi veya dışı uygulamalı etkinlikler ile ilahiyat öğrencisine kazandırılmalıdır.

- Geçmişten günümüze insanlığın ürettiği tüm disiplinlerin ortaya çıkması ve gelişmesinde; anlama, düşünme, sorgulama ve merak etme gibi akli melekelerin doğru kullanılmasının olduğu aşikardır. Buna rağmen felsefeye, bazı kesimler tarafından ön yargı ile yaklaşılabilmekte, adeta boş bir uğraşı olarak bakılabilmektedir. Bu noktada ilahiyat fakülteleri; sivil toplum kuruluşları ile birlikte ortak hareket ederek yaşanan bu bilgi ve bilinç eksikliğini en aza indirmek için sempozyum, konferans, seminer gibi kültürel faaliyetler düzenleyebilir.

Kaynakça

- Aydın, Muhammet Şevki. *Cumhuriyet Döneminde Din Eğitimi Öğretmeni Yetiştirme ve İstihdamı*. İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi, 2016.
- Ayhan, Halis. *Türkiye’de Din Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları, 2004.
- Çadırcı, Musa - Süslü, Azmi. *Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Yayın No.82, 1982.
- Çuhadar, Cengiz. “Kastamonu-Manas-Oş İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Felsefe Dersine Yönelik Tutumları, Din-Felsefe İlişkinine Yönelik Değerlendirilmesi”, *Dini Araştırmalar* 22 /55 (15-06-2019), 121-158.
- Erdem, Hüsameddin. *Din-Felsefe Münasebeti*. Konya: Hü-er Yayınları, 2004.
- Ev, Halit. *Türkiye’de Yüksek Din Öğretimi Kurumları ve Öğretmen Yetiştirme*, İzmir: Tıbyan Yayıncılık, 2003.
- Ev, Halit. “Yüksek Öğretimde Din Eğitimi”, *Din Eğitimi*, haz. Mustafa Köylü-Nurullah Altaş. İstanbul: Ensar Yayınları, 2017.
- Gümrükçüoğlu, Süleyman. *Din Eğitiminin Sosyal Medya Kullanımına Etkisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020.
- İlahiyat Fakültesi Albümü*. “Bugünkü İlahiyat Fakültesi”. Ankara: T.T.K. Basımevi, 1961.
- İstanbul Darülfünun Talimatnamesi* (21 Nisan 1924) için bkz, *Düstur*, III. Tertip, C. V, 1098-1107.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020.
- Kızılabdullah, Yıldız. “Kavramsal Çerçeve: Eğitim, Öğretim ve Din”. *Din Eğitimi El Kitabı*. haz. Recai Doğan-Remziye Ege. Ankara: Grafiker Yayınları, 2017.
- Öner, Necati. *Felsefe Yolunda Düşünceler*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1995.
- Parmaksızoğlu, İsmet. *Türkiye’de Din Eğitimi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1966.
- Ankara Üniversitesi Kuruluş Kadroları Hakkındaki 5239 Sayılı Kanuna Ek Kanun, (Kanun No. 5424) *Resmi Gazete* 7229, (10 Haziran 1949), Erişim 1 Şubat 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7229.pdf>
- Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 14203 (02 Haziran 1972), Erişim 3 Şubat 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14203.pdf>
- Atatürk Üniversitesi İslâmî İlimler Fakültesi Öğretim ve Sınav Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 16102 (3 Kasım 1977), Erişim 5 Şubat 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/16102.pdf>
- Şişman, Mehmet. *Eğitime Giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık, 2020.
- Toktaş, Fatih - Acuner H. Yusuf . "İlahiyat Fakültelerinde Felsefe Dersleri Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Örneği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17 / 17 (Eylül 2004), 159-176.
- Toktaş, Fatih vd. "Felsefe’li İlahiyat vs. Felsefe’siz İslami İlimler: Türkiye Geneli Öğrenci Anketi". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* / 43 (Haziran 2016), 143-181.
- Yüksek İslam Enstitüleri Müfredat Programları, *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* (19.02.1979), Sayı. 2021, Erişim 3 Şubat 2022. <http://tebligler.meb.gov.tr/index.php/tuem-sayilar/viewcategory/43-1979>.
- Yüksek İslâm Enstitüsü Yönetmeliği, *Resmi Gazete* 14077 (19 Ocak 1972), Erişim 3 Şubat 2022. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/14077.pdf>

Evrak Tarih ve Sayısı: 26.10.2020-E.74143

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu

Sayı : 10017888-100/
Konu : Eğitim - Öğretim İşleri (Genel)

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 20/10/2020 tarihli, 72847 sayılı ve "Anketler" konulu yazı

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 22/10/2020 tarih ve 2020/12 nolu toplantısında alınan 12 sıra sayılı kararı ekte sunulmuştur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof.Dr. Adem ÇAYLAK
Kurul Başkanı

Karar No 12: Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'nün 20/10/2020 tarih ve 72847 sayılı yazısı görüşüldü. Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Programı öğrencisi Abdülbaki AKSU'nun "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinde Felsefe Grubu Derslerine Yönelik Algı" başlıklı yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapacağı anketin uygulanmasında, bilimsel araştırma ve yayın etiği açısından bir sakınca olmadığına oy birliği ile karar verildi.

Mevcut Elektronik İmzalar

Prof.Dr. ADEM ÇAYLAK (Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu - Kurul Başkanı) 26.10.2020 15:15

Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Kocaeli Üniversitesi Umuttepe Yerleşkesi 41390,
Kocaeli
Tel:+90 (262) 303 10 01 Faks:+90 (262) 303 10 33
E-Posta :rekiletizim@kocaeli.edu.tr Elektronik Ağ :http://www.kocaeli.edu.tr

Bilgi için: Pelin ÜNALDI
Raporör
Telefon No: 303 10 49

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.